

İNSAN GÜVENLİĞİ VE SURIYELİ SİĞİNMACILAR

Kendi istekleri dışında ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu insanların karşı karşıya kaldıkları veya kalabilecekleri tehditler, uzun zamandır göz ardı edilen 'insan güvenliği' kavramını, yeniden uluslararası politika tartışmalarının merkezine taşımaktadır.

Gonca OĞUZ GÖK

Ortadoğu bölgesinde çatışmaların şiddetinin ve dolayısıyla yaşanan insani dramların her geçen gün arttığı bir döneme tanıklık etmekteyiz. Çatışmanın, istikrarsızlığın ve terörün adeta bölgenin kaderi olarak değerlendirilmeye başlandığı bu dönemde, devlet güvenliği odaklı yaklaşımlar da gün geçtikçe daha fazla ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, Ortadoğu bölgesinde artan istikrarsızlık ve devletlerin çözüm için kolektif inisiyatif alma konusundaki siyasi irade eksikliği neticesinde yaşanan ‘insani krizler’, özellikle ‘Suriyeli Sığınmacılar’ örneğinde kendisini tüm çıplaklığıyla göstermektedir. Soğuk Savaş yıllarından bu yana yaşanan en büyük insani kriz olarak değerlendirilen Suriye İç Savaşı sonucunda, ülke içerisinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı 8 milyona yaklaşırken, 3,5 milyonu aşan kişi ise ülkelerini terk etmek durumunda kalmıştır. Sadece 2014 yılında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne 700,000 Suriyeli sığınmacı kayıt edilmiştir. Her ay yaklaşık 70,000 Suriyelinin ülkesini terk etmek durumunda kaldığı tahmin edilmektedir. Ülkesinde yaşam şansı

kalmadığına inanarak ve tüm tehlikeleri göze alarak yola çıkan Suriyeli sığınmacıların yolculuğunda yaşanan dramlar, medyanın da etkisiyle, Avrupalı devletleri sınır güvenliği ve sığınmacılara yönelik politikalarını yeniden değerlendirmeye itmektedir. Öte yandan, en son olarak Aylan Kürdi vakası ile resmedilen sığınmacıların dramı, kısa süre içerisinde yerini yeniden Avrupa devletlerinin sınır güvenliği odaklı politikalarına bırakmış görünüyor.

Konunun güvenlik kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, iki farklı boyuttan bahsetmek mümkündür. İlk olarak, Suriye’de yaşanan çatışmalar nedeniyle, kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk, çok sayıda insanın ülkelerini terk etmek zorunda kalarak hayatlarını başka yerlerde devam ettirme mücadeleleri ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenlik meselesi olarak ele alınabilir. Zira güvenlik gereksesi ile ülkelerini terk eden insanlar, gittikleri ülkelerin iktisadi, siyasi ve sosyal yapısını etkileyebilmektedir. Ayrıca sınırlar arasında artan hareketlilik, devletlerarası ilişkileri ve bölgesel dinamikleri de yakından etkileyebilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği’nin Suriyeli

sığınmacılar konusunda Türkiye ile olan ilişkileri ve karşılıklı görüşmeler bu çerçevede değerlendirilebilir. Uluslararası politikada halen, insan hakları normlarını, bireylerin yaşamını ve yaşam kalitesini odağına alan yaklaşımların olgunlaşma döneminde olduğu düşünüldüğünde, konunun politika yapımcılar tarafından geleneksel güvenlik alanına çekilmesi çok olasıdır. Öte yandan ‘devleti’ temel aktör olarak merkeze alan ve tehditleri devlet odaklı olarak tanımlayan bu yaklaşım, günümüzde Suriyeli sığınmacılar konusunu açıklamada ve sürdürülebilir çözümler üretmede yeterli görünmemektedir. Bu anlamda, kendi istekleri dışında ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu insanların karşı karşıya kaldıkları veya kalabilecekleri tehditler, uzun zamandır göz ardı edilen ‘insan güvenliği’ kavramını, yeniden uluslararası politika tartışmalarının merkezine taşımaktadır.

Uluslararası politika bağlamında güvenlik kavramı, Soğuk Savaş’ın bitimiyle birlikte hem tehditlerin, hem de güvenliğin referans nesnesinin dönüşüm geçirdiği bir sürece girmiştir. Devleti odağına alan ve güvenliği devlete yönelik askeri tehditler çerçevesinde tanımlayan gerçekçi yaklaşıma ilaveten, bireyi odak noktasına alan ve güvenliği bireylerin yaşamına ve yaşam kalitesine yönelik tehditler çerçevesinde tanımlayan teorik yaklaşımlar ön plana çıkmaya başlamıştır. İlk kez 1990 yılında Pakistanlı iktisatçı Mahbubul Hak tarafından ortaya atılan ‘insani gelişim’ kavramı ve buna paralel olarak BM platformunda geliştirilen ‘insani gelişim endeksi’, dikkatleri bireylerin yaşam kalitesine çekmesi bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştu. Nitekim 1994 yılında BM Kalkınma Programı tarafından hazırlanan ‘İnsani Gelişim Raporu’nda, ilk kez ‘insan güvenliği’ kavramına atıf yapılmıştır. Söz konusu raporda insan güvenliğinin kapsamı, (1) iktisadi güvenlik, (2) gıda güvenliği, (3) sağlık güvenliği, (4) çevre güvenliği, (5) birey güvenliği, (6) toplum güvenliği ve (7) siyasi güvenlik olmak üzere yedi başlık altında kategorize edilmiştir. BM düzleminde insan güvenliği, bireylerin yoksulluktan, açlıktan, salgın hastalıklardan, kuraklık gibi çevresel tehditlerden korunmasından, toplum olarak kendi kültürlerinin korunmasına ve her tür siyasi baskıdan uzak olmalarına kadar, çok geniş bir yelpazede tanımlanmıştır. İnsan güvenliği kavramının evrimi açısından, 2000 yılında yapılan BM Milenyum Zirvesi, bir diğer dönüm noktası olmuştur. Nitekim bu zirvede BM İnsan Güvenliği Komisyonu adı altında yeni bir

komisyon oluşturulmuş ve bu komisyon 2003 yılında “Şimdi İnsan Güvenliği: Bireyleri Korumak ve Güçlendirmek” adlı bir rapor yayınlamıştır. Bu rapora göre insan güvenliği, bireyin korunması ile bireyin gelişiminin kesiştiği bir kavram olarak tanımlanmıştır. Rapor insan güvenliğinin, çatışma içerisinde insanların konumu, zorla yerlerinden edilmiş kişiler, aşırı yoksulluk, gıda sıkıntısı, ekonomik az gelişmişlik gibi birçok farklı boyutu olduğunu dile getirmiştir.

Bu bağlamda, insan güvenliği kavramı, Suriye’de yaşanan sorunlara ve olası çözümlere devlet odaklı değil, insan odaklı bir bakış açısı kazandırabilir. Nitekim Suriye’de yaşanan krizin çözümünde, burada yaşayan insanların siyasi, fiziksel ve psikolojik korunmasının sağlanması çok önemli bir yer kaplamaktadır. Konunun devletlerin güvenliği çerçevesinde değerlendirilmesi yeterli olmamaktadır. Suriye’de bireylerin, en temel güvenlik ihtiyaçlarını dahi sağlayamayacak şartlar altında, yaşamlarını idame ettirmeleri mümkün görünmemektedir. Bireylerin yaşam güvenliğinin söz konusu olmadığı bir durumda, çocukların eğitim hakkından yoksun kalmış olduğu ve en temel sağlık ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlandıkları görülmektedir. Ülkesini tek başına ya da çocuklarıyla birlikte ‘zorunlu olarak’ terk etmek durumunda kalan sığınmacılar cinsel istismar, şiddet, insan kaçakçılığı gibi birçok muameleye maruz kalmaya açık bir hale gelmektedir. Savaşın başladığı dönemden itibaren çocuk yaşta evlilik uygulamasının da Suriyeli sığınmacılar arasında artış gösterdiği tespit edilmektedir. Sığınmacıların onları misafir eden ülkelere hareketi, misafir ülkelerdeki bireylerin de güvenliği açısından önemli problemler ortaya koyabilmektedir. Nitekim kontrol edilmediğinde sığınmacılar ile onları misafir eden devletler arasındaki gerilimin ciddi seviyelerde yükselmesi kaçınılmazdır. Devletlerin sınır güvenliği kaygıları, misafir olunan ülkelerdeki bireylerin sosyal ve iktisadi kaygıları ile iç içe geçmiş bir görüntü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla konunun çok boyutlu ve çok aktörlü, karmaşık bir güvenlik boyutu olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Suriyeli sığınmacılar özelinde yaşanan kriz, çoğu zaman bir ‘normatif güç’ olarak tanımlanabilen Avrupa’nın ve ‘insan güvenliği’ kavramının hayat bulduğu BM platformunun, sorunları çözümede kullandığı ‘araçlar’ noktasında yeniden önemli bir sınavla karşı karşıya olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. ○

Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi